

8. Журженко Т. Социальное воспроизводство и гендерная политика в Украине /Т. Журженко Харьков, 2001. – 246с.
9. Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР від 20.06.1969
10. Коляструк О. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти /О. Коляструк. – Х., 2008. – 122 с.
11. Куделко С. М. История повседневности в контексте исторического краеведения / С.М. Куделко // Эпоха. Культуры. Люди (История повседневности и культурная история Германии и Советского Союза. 1920–1950-е годы). – Х., 2004. – С. 144–149.
12. Ласс Д. Современное студенчество М. – Л., 1928. – 216с.
13. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / З. В. Ромовська. – К., 2009. – 432 с.
14. Сімейне право України : підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. — 3-тє вид., переробл. і допов. — К., 2011. — 264 с
15. Удод О. Історія повсякденності як методологічна проблема / О. Удод // Доба. – 2002. – № 3. – С. 6–18;
16. Hareven T. The Family is Process : The Historical Study of the Family Circle // Journal of Social History . 1974 . № 7 . P. 95-97.

УДК 316.4.063.7:316.343.725:94(477)

С. Білан

РЕПРЕСІЇ СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ АГРАРНОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено ставлення радянської влади до представників національної аграрної наукової школи та основні аспекти їх взаємостосунків в 30-х рр. ХХ ст. Визначено основні причини, регіональні особливості та масштаби розгортання масових репресій проти людей науки в 1930-х рр. Аналізуються заходи більшовиків, які шляхом широкомасштабних репресій, переслідувань, утисків та дискримінацій на свій розсуд конструювали наукову спільноту, знищуючи тих, кого вважали "ворогами народу" та "соціально чужими елементами" у тоталітарній державі.

Ключові слова: тоталітарна держава, репресивно-каральна політика, фахівці-аграрники, аграрна наукова школа.

The article highlights the attitude of the Soviet government to the representatives of the national agricultural research schools and the main aspects of their relations in the 30s XX century. The main reasons for regional characteristics and the extent of deployment of mass repression against the people of scientific work in the 1930s. Analyzed measures of the Bolsheviks, by large-scale repression, persecution, harassment and discrimination at its discretion constructed scientific community, destroying those considered "enemies of the people" and "socially alien elements" in a totalitarian state.

Keywords: totalitarian state repressive-punitive policy specialists' farmers, agricultural science school.

Зі становленням незалежності України перед історичною наукою постало завдання заповнити істотні прогалини, що мають місце у дослідженні історії нашої держави, однією з яких залишаються взаємини українського суспільства та політичних структур радянської влади. Вивчення проблем 1930-х рр., передусім становища представників вітчизняної наукової школи, в тому числі й аграрної, в контексті перегляду усталених цінностей, відмови від ідеологічних догм – як ніколи актуалізується на сьогоднішній день. На даному етапі розвитку України дане питання постало не випадково, адже саме наукова інтелігенція знаходилась і продовжує залишатись в авангарді суспільної модернізації, забезпечуючи збалансований розвиток в усіх сферах суспільного життя.

Більшовики, здійснивши жовтневий переворот, обіцяли політичні свободи, але не змогли подолати доктринальних ідеологічних принципів, тому замість реальної демократії у суспільстві з'явилась "радянська демократія", а ідеали соціальної рівності були замінені концепцією "пролетарської диктатури", яка насправді стала диктатурою комуністичної партії.

Численна історіографія проблеми, зокрема праці І. Біласа, С. Білоконя, В. Васильєва, В. Даниленка, М. Івницького, Г. Касьянова, С. Кульчицького, С. Ляковської, Ю. Шаповала та ін. свідчать про те, що в останні роки чимало зроблено для об'єктивного висвітлення репресивної складової "соціалістичної реконструкції" українського села. Однак, не зважаючи на досягнення вітчизняної та зарубіжної історіографії, залишається ряд аспектів проблеми, що вимагають окремого дослідження. Зокрема, визначення причин розгортання репресій проти представників української аграрної наукової школи 1930-х рр. та масштабів їх поширення, показові репресивні кампанії по боротьбі зі шкідництвом в галузі сільського господарства республіки, що стали складовою "великої чистки" фахівців-аграрників та працівників аграрної наукової сфери України, висвітлення яких і є метою даної публікації.

Монопартійна політична система, яка остаточно утвердилася в СРСР на початку 20-х рр., започаткувала створення тотальної системи політично-ідеологічного контролю за розвитком українського суспільства, в якій партійні та радянські органи становили єдине функціональне ціле, унеможливаючи плюралізм думок та розмаїття наукової творчості. Зрозуміло, що суперечливе переплетення матеріальних, моральних, ідеологічних і каральних заходів, застосованих партією щодо представників української наукової школи впродовж 1920–1930-х рр. не могли не позначитися на її загальних підсумках, в тому числі й в галузі аграрної наукової школи.

У перший період існування радянської влади в сільськогосподарських наукових установах працювали вчені старої генерації. У дореволюційний період в Україні діяли 63 дослідні установи, в тому числі 18 дослідних станцій, 12 контрольно-наслідних станцій і 33 дослідні поля [7, с. 43]. Жодного сільськогосподарського науково-дослідного інституту в Україні не було.

Значу роль у розвитку аграрної науки і дослідної справи відіграв заснований у 1919 р. Комітет сільськогосподарських наук України, в якому згуртувалися вчені агрономи й дослідники ґрунтознавства. Комітет сільськогосподарських наук організував 25 дослідних агрономічних станцій, кілька заповідників – цінних зразків української природи, серед яких славетні "Чаплі", дослідні станції нових порід овець і свиней, надморські станції перелітних птахів, заповідники цінних степів Старобільщини та Надзів'я, а також два сільськогосподарські науково-дослідні інститути, які діяли до 1928 р. З 1928 до 1932 р. в Україні вже було організовано понад 30 науково-дослідних установ, більшість з яких становили інститути [7, с. 44], з діяльності яких фактично і починається історія наукових установ і організацій в Україні.

Уже на початку 1920-х рр. серед учених-аграрників СРСР, в тому числі й УСРР, визначилося два протилежні наукові напрями щодо шляхів організації сільськогосподарського виробництва та розвитку сільського господарства в Україні.

Перший науковий напрям представляв О. Шліхтер та його численні послідовники. За його активної участі була підготовлена та 19 лютого 1919 р. видана спеціальна постанова ЦК ВКП(б) "Про продрозверстку в Україні", оскільки саме йому належить ідея введення хлібної монополії та продовольчої розверстки [10, с. 407]. Будучи народним комісаром землеробства УРСР впродовж 1927–1929 рр. та очоливши в 1930 р. Інститут соціалістичної перебудови сільського господарства, О. Шліхтер надовго визначив підходи до вирішення аграрно-селянського питання в Україні. Відповідно до сталінських настанов він доводив, що в рамках дрібного селянського господарства не можна впроваджувати складну техніку, провести комплекс запланованих робіт, організувати наукову систему сівозмін, підвищити рівень інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, вдосконалити систему організації праці та підвищити продуктивність сільського господарства. На його думку необхідно було якнайшвидше провести соціалістичне усупільнення індивідуального селянського господарства шляхом впровадження насильницьких методів колективізації та введення високих розмірів державних замовлень на сільськогосподарську продукцію. При цьому він виступав за будівництво великих колгоспів, утворення міжселищних виробничих одиниць сільськогосподарського типу, організацію аграрно-індустріальних комбінатів [11, с. 614].

Другий напрям аграрної наукової школи представляла група послідовників М. Кондратьєва – О. Чайнова, які ніколи не були прихильниками ідеї колективізації та орієнтувалися на розвиток і зміцнення трудових селянських господарств на базі хуторів. Сільськогосподарську кооперацію вони не розглядали як передумову усупільнення сільськогосподарського виробництва, а вважали її однією із форм вертикальної концентрації сільського господарства, яку комуні, ТСОЗи, сільськогосподарські артілі, колгоспи і радгоспи повинні лише доповнювати, а не протистояти їй. О. Чайнов вважав за важливе і доцільне розвивати такі форми кооперації, як закупівельну, кредитну, збутову та по переробці молока, овочів, фруктів тощо. Водночас, він застерігав від захоплення дуже великими господарствами і розробив та обґрунтував теорію "оптимальних розмірів сільськогосподарських

підприємств", згідно з якою укрупнення виробництва, враховуючи проблему рентабельності, не може бути безмежним, оскільки при перевищенні певного розміру земельної площі різко зростають витрати на внутрішньогосподарський транспорт, а також послаблюється господарське спостереження за польовими роботами, через що погіршується їх якість. Розроблена О. Чайновим методика дозволяла визначити господарче доцільні розміри будь-якого типу господарства. За підрахунками вченого, оптимальний розмір зернорадгоспу знаходився в межах 2–2,2 тис. га. [1, с. 51].

Його прихильник І. Коротков вважав колективне землеволодіння нерентабельним. Він пропонував надавати всебічну матеріально-фінансову допомогу лише індивідуальним селянським господарствам та розвивати запозичливість господаря як організатора сільськогосподарського виробництва [5, с. 32].

Відвертим противником створення колективних господарств став й М. Макаров, який вважав, що "... колгосп – це форма усупільнення, якою користуються бідні верстви селянства, щоб підвищити свій елементарно-злиднений рівень життя" [6, с. 23].

Інші українські вчені-аграрники та такі провідні фахівці у галузі сільського господарства як В. Батиренко (завдувач Укрсортмережі Насіннесоюзу при Наркомземі УСРР), М. Вольф (член колегії Наркомзему УСРР), А. Воронін (старший інспектор агрогрупи Наркомзему УСРР), А. Дедусенко (керівник кабінету фінансування Інституту сільськогосподарської економіки), Г. Дибольд, І. Доленко, О. Юффе (спеціаліст з тваринництва Наркомзему УСРР), К. Кононенко (член правління Укрсільгосбанку), К. Маньковський (професор Геодезичного інституту), Г. Обдула-Абдулевський, Б. Овсянников, М. Резніков, Ю. Уман (інспектор Наркомзему УСРР) та ін., одні з яких займали керівні посади в Наркомземі УСРР, а інші працювали в Переяславі, Дніпропетровську, Житомирі і т.д. також виступали за те, щоб "звести до мінімуму націоналізацію землі", тобто значно скоротити державні підприємства в аграрному секторі, а надані їм сільськогосподарські угіддя передати індивідуальним селянським господарствам [3, с. 114]. Вони рекомендували сприяти розвитку самостійності та підприємництва селян, забезпечити кооперації свободу від держави.

6 і 8 жовтня 1927 р. О. Чайнов і М. Кондратьєв відповідно надіслали листи до комісії ЦК ВКП(б) з підготовки тез із питання про роботу на селі для XV з'їзду ВКП(б). О. Чайнов, підтверджуючи свою прихильність принципам сільськогосподарської кооперації, зазначив, що "... в ряді інтенсивних районів (лівий берег Волги) і в районах спеціальних культур (Крим) господарства фермерського типу можуть стати єдиним апаратом, здатним справитися з виробничими завданнями, які стоять перед ними та, перед якими безсилі одно- та двокінні господарства середняка, і, для яких майже неможливо організувати виробничі кооперативні об'єднання. Наявність цього фермерського типу господарств, утягнута у систему контролюючого сільського господарства, буде повністю безпечним при умові обмеженого територіального поширення і при умові паралельного наростання елементів суспільного господарства" [8, с. 217].

М. Кондратьєв вважав, що при визначенні перспектив розвитку сільського господарства СРСР важливо виходити з принципів ринкової економіки та можливостей забезпечення сільського господарства засобами виробництва. Він підкреслив, що при наявній технічній базі сільського господарства не слід здійснювати курс на прискорений розвиток колективних господарств, оскільки в силу прояву ряду факторів вони не відіграватимуть великого значення у виробництві сільськогосподарської продукції та вирішенні продовольчої проблеми. Найважливішим на його думку було здійснення заходів, які забезпечили б зацікавленість сільськогосподарських дрібних виробників у розвитку продуктивних сил сільського господарства і в підвищенні його товарності [4, с. 209].

Й. Сталін негативно відреагував на листи О. Чайнова і М. Кондратьєва та 14 грудня 1929 р. на спеціально організованій конференції оцінив їх курс на утвердження в аграрному секторі сільськогосподарської кооперації та сімейного виробництва, як антимарксистський. О. Чайнов та його прихильники були звинувачені у прагненні закріпити в аграрному секторі крупного "фермера-експлуататора", тобто "куркуля" та утвердити і зміцнити "капіталізм на селі". Крім того було оголошено, що О. Чайнов та М. Кондратьєв створили "Трудову селянську партію", яка нібито прагнула повалити радянську владу.

Справу "Трудової селянської партії" було нанесено удар по верхівці опозиційно настроєної національної аграрної наукової інтелігенції, відкрито новий етап у боротьбі з "контрреволюцією" та "націоналізмом" в Україні. Фактично, цей процес став наочним прикладом поєднання класового підходу з міфом про існування націоналізму як ідеології в радянській Україні, своєрідним набором кримінально-політичних штампів, що використовувалися в 1930-х рр. для ідейного обґрунтування сталінського терору проти всього українського народу. В той час, коли процес було розпочато над науковою аграрною інтелігенцією та освіченими фахівцями сільського господарства, поступово поширено на працівників харківських сільськогосподарських вищих навчальних закладів та управлінців апарату управління аграрною галуззю України, в надрах ДПУ велось "слідство", а точніше – підготовка грандіозного показового спектаклю – суду у справі "Трудової селянської партії", своєрідною базою якої мали стати "шкідники сільського господарства України". Насправді ж, сталінській владі було просто і вигідно пояснити проблеми, викликані колективізацією та насильством над селянством, діями "шкідників" – в дусі досліджуваного періоду і відповідно політичній кон'юктурі. Продемонструвавши можливість позасудових розправ, оскільки число жертв, що пройшли у зв'язку зі справою, перевищило дві тисячі чоловік, у тому числі близько п'ятсот в Україні, він став одним із показових процесів над вченими-аграрниками та фахівцями сільського господарства України та розпочав смугу масового терору.

18 березня 1930 р. "Вісті ВУЦВК" повідомили про викриття органами ДПУ УСРР угруповання, яке нібито працювало з 1924 р. і робило все для того, щоб у семирічному плані розвитку сільського господарства України, плани боротьби з посухою і в контрольних цифрах відображати ідейні настанови контрреволюційної організації. Склад "шкідників" був підібраний зі смаком, за принципами "шахтинської справи" – так, щоб представити всі ланки управління сільськогосподарським виробництвом та його постачання: Держплан, Наркомзем, Укрсільбанк та ін. На лаву підсудних потрапили відомі спеціалісти сільського господарства (всього 19 чоловік). Роль емісара "Трудової селянської партії" відводилася М. Резнікову – начальнику сільськогосподарського управління Наркомзему УСРР, тому у пресі навіть з'явився термін "резниківщина". За сценарієм ДПУ було проведено судовий процес, на якому було доведено, що "шкідники" діяли практично у всіх ланках сільськогосподарського виробництва, в тому числі й в сфері підготовки кадрів. Крім того, в газеті повідомлялося, що у Харківському сільськогосподарському інституті група професорів (6 чоловік) робила все, щоб "перспективні спеціалісти – випускники – не попадали до апарату лісового господарства та в наукові заклади", і що вся система підготовки кадрів у цьому вищому навчальному закладі була спрямована "проти соціалістичного будівництва" [9, с. 3].

З матеріалів справи видно, що співробітники ДПУ УСРР з самого початку слідства домагалися зізнань заарештованих про участь у контрреволюційній діяльності. Однак, на допитах всі обвинувачені заперечували причетність до контрреволюційної діяльності, обґрунтовуючи характер власної діяльності науковою спрямованістю з метою надання допомоги сільському населенню в організації ведення сільського господарства.

Більшість обвинувачених у справі "Трудової селянської партії" були провідними представниками української аграрної наукової школи та чудовими фахівцями, а відтак нерідко висловлювали критичні зауваження на адресу неправильної, на їх думку, політики радянської влади щодо селянства, що ДПУ й розцінювало як контрреволюційну діяльність. В цілому, звинувачення у справі побудовано виключно на свідченнях обвинувачуваних, які носять не конкретний, іноді навіть суперечливий характер, та засновані на суб'єктивних припущеннях допитуваних, що викликає серйозні сумніви в їх достовірності. Проте, кримінальну справу було направлено в судову інстанцію, і, незважаючи на відсутність доказів винності, 1 червня 1930 р. надзвичайна сесія Верховного суду УСРР засудила 29 підсудних за статтею 54-7 (шкідництво) КК УСРР, визначивши 24 винним різні терміни позбавлення волі від 2 до 10 років, а 5 засуджених були позбавлені волі умовно і звільнені з 3-під варті [2, с. 137].

Долі засуджених у цій справі склалися по-різному, однак багатьох з них не обійшла друга хвиля репресій 1937 р., що було характерним для більшості кримінальних справ про контрреволюційні злочини та антирадянську діяльність. Зокрема, А. Воронін, К. Кононенко і М. Резніков знову зазнали кримінального переслідування за причетність до діяльності контрреволюційної організації "Трудова селянська партія". Повторно притягувалися до кримінальної відповідальності за антирадянську діяльність у 1937–1938 рр. і інші засуджені. Так, на різні терміни позбавлення волі були ув'язнені в виправно-трудові табори А. Дедусенко та І. Доленко, Б. Овсянников, М. Резніков, Ю. Уман. Найсумнішою була доля А. Дедусенка та І. Доленка, яких в 1938 р. було засуджено до вищої міри покарання – розстрілу.

Під час допитів звинувачених у кримінальній справі про "Контрреволюційну організацію у сільському господарстві України", представники органів ГПУ УСРР ставили питання про те, "хто став їх теоретичними вчителями і натхненниками з питань сільськогосподарського будівництва в Москві", готуючи тим самим підґрунтя для інших більш гучних процесів проти групи відомих вчених-аграрників (М. Макарова, О. Чаєнова, А. Челінцева).

У процесі додаткової перевірки, пов'язаної з реабілітацією репресованих, Інститут історії АН УРСР та Інститут економіки АН УРСР на основі аналізу архівних документів у 1987 р. дійшли висновку, що судові процеси над групою вчених-аграрників здійснювалися з метою розправи над тими, хто засуджував суцільну колективізацію, та звинувачення відповідальних співробітників різнопрофільних сільськогосподарських інститутів і установ у посиленні господарської кризи, щоб приховати справжніх винуватців того, що відбувалося в сільському господарстві УСРР.

28 квітня 1989 р. Пленум Верховного суду УРСР задовольнив протест прокурора республіки і всі 29 звинувачених та засуджених в ній були реабілітовані за відсутністю в їх діях складу злочину [2, с. 142].

Таким чином, у 1930-х рр. у партійно-державного керівництва СРСР провідне місце займала політична категорія "ворог народу", з яким радянська держава вела нещадну та безкомпромісну війну. Незважаючи на те, що аграрна галузь була повністю поставлена під контроль партійно-державного апарату та позбавлена в результаті чисток найкращих своїх науковців та працівників, в Україні швидкими темпами створювалася система нової аграрної науки та освіти, яка заклала підвалини для підготовки кадрів і подальшого розвитку сільського господарства.

Обраний для аналізу аспект цієї проблеми не може отримати однозначної оцінки. Участь представників української аграрної наукової школи у громадських починах можна розцінювати під різними кутами зору. Перш, за все, важко, практично неможливо, відокремити різні рівні мотивації участі. Немає ніякого сумніву, що значна частина вчених-аграрників брала участь у починах, керуючись щирими почуттями, патріотизмом, вірою у здатність тих починів сприяти прискоренню соціальних перетворень. І навпаки, немає сумнівів, що були й інші мотиви: страх залишитися серед ізгоїв, кон'юнктурні міркування. Багато кому доводилося йти проти своїх переконань і совісті. Проте, незважаючи на все це, у вітчизняній аграрній науковій еліті ще залишалася могутня інтелектуальна можливість і вона, навіть враховуючи постійні втрати і репресії, взяла участь у загальному комуністичному штурмі, що дістав тоді назву "соціалістичної реконструкції".

Джерела та література

1. Волошко О.О. Зернові радгоспи України в 1928–1939 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Запорізький ун-т / О.О. Волошко. – Запоріжжя, 1993. – 202 арк.
2. Жертвы репрессий / Отв. ред. Шемшученко Ю.С. – К.: Юринформ, 1993. – 275 с.
3. Касьянов Г.В. Українська інтелігенція 1920-х – 30-х років: соціальний портрет та історична доля / Г.В. Касьянов. – К.: Глобус, Вік, Едмонтон: Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту, 1992. – 176 с.
4. Кондратьев Н.Д. К вопросу об особенностях условий развития сельского хозяйства СССР и их значение. 8 октября 1927 г. / Н.Д. Кондратьев // Известия ЦК КПСС. – 1989. – № 7. – С. 209–210.
5. Коротков И.Л. Современные вопросы организации крестьянского хозяйства в связи с общественной агрономией / И.Л. Коротков. – Мариуполь, 1927. – 48 с.
6. Макаров Н.П. Борьба за устойчивое хозяйство / Н.П. Макаров // Пути сельского хозяйства. – 1925. – № 1–2. – С. 11–25.
7. Становлення і розвиток аграрної освіти і науки в Україні (з найдавніших часів і до сьогодення). – К.: НАУ, 2004. – 144 с.
8. Чаєнов А.Г. Записка о современном состоянии сельского хозяйства СССР по сравнению с его довоенным положением и положением сельского хозяйства капиталистических стран (6 октября 1927 г.) / А.Г. Чаєнов // Известия ЦК КПСС. – 1989. – № 6. – С. 214–218.
9. Шкідництво в сільському господарстві України // Вісті ВУЦВК. – 1930. – № 63. – 18 березня. – С. 3.
10. Шлихтер А.Г. Аграрный вопрос и продовольственная политика в первые годы Советской власти / А.Г. Шлихтер. – М.: Наука, 1975. – 448 с.
11. Шлихтер О.Г. Соціалістична реконструкція сільського господарства і завдання сільськогосподарської науки / Шлихтер О.Г. // Твори. – Х., 1951. – Т.6. – С. 614–615.

УДК 94:355.3(=162.2)(437)«1939/1945»

О. Каплюк

ЗАКАРПАТСЬКІ УКРАЇНЦІ В ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ В СРСР В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті проаналізовано участь закарпатських українців, в чехословацьких військових формуваннях на території Радянського Союзу в роки Другої світової війни. Досліджено причини та процес звільнення українців із таборів ГУЛАГу та залучення їх до чехословацьких військових частин.

Ключові слова: підкарпатські русини, чехословацькі частини в СРСР, Друга світова війна.

The article analyzes the participation of Transcarpathian Ukrainians in Czechoslovak military formations in the Soviet Union during the Second World War. The reasons and the liberation of the camps Ukrainian gulag and their involvement in the Czechoslovak military units.

Keywords: subcarpathian Rusyns, czechoslovak military units in the Soviet Union, World War II.

Однією із малодосліджених сторінок в історії Другої світової війни є участь закарпатських українців у бойових діях в складі чехословацьких військових формувань на території Радянського Союзу. Це пояснюється тим, що протягом довгого часу ні радянські ні чехословацькі історики не торкалися цієї теми. Першим, через перебування закарпатців у таборах ГУЛАГу і можливість витоку інформації про дану структуру, було заборонено, працювати над даною проблемою. Другі, не бажаючи применшувати свою участь у перемозі, не виділяли закарпатців із особового складу чехословацьких частин. Лише через 70 років після досліджуваних подій нарешті в дається пролити світло на історію закарпатських українців для яких Друга світова війна розпочалася, ще в березні 1939 року.

В результаті Віденського арбітражу, територія Карпатської України віддавалася на розтерзання хортистській Угорщині, яка протягом березня, та в окремих місцях до початку травня 1939 року окупує Закарпатті. З цього часу на території краю розпочинаються масові репресії та переслідування. Під страхом потрапити до рук угорської окупаційної адміністрації значна кількість закарпатців рятуються втечею до Радянського Союзу. Більшість із них сподівалася, що по той бік Карпат знаходяться такі ж самі українці, як і вони, які зможуть зрозуміти і надати притулок [10, с. 6].

Однак реалії були зовсім інакші. Під час перетину кордону, більшість із таких втікачів потрапляла до рук радянських прикордонників, які передавали їх до органів НКВС, де після розслідування всіх подробиць інциденту, заарештованих оголошували угорськими шпигунами і відправляли до виправно-трудова таборів.

На сьогодні невідома точна цифра закарпатців, які протягом 1939-1941 років перетинали угорсько-радянський кордон за різними даними вона коливається між 7,5 – 12 тисячами осіб [13].

Разом із тим починаючи із квітня 1941 року на території Радянського Союзу таємно свою діяльність розпочинає чехословацька військова місія на чолі із підполковником Геліодором Пікою. Основним завданням її діяльності було налагодження контактів із радянськими владними органами та ведення переговорів стосовно створення на радянській території військових підрозділів із числа громадян до мюнхенської Чехословаччини, що перебували на території СРСР. Варто відзначити, що разом з інформацією про інтернованих членів Чеського та словацького легіону Піка володів даними і про наявність на території СРСР великої кількості закарпатських українців, яких еміграційний уряд Е.Бенеша також рахував за чехословацьких громадян. Однак радянська сторона, яка не розуміла доцільності створення такого підрозділу та не бажала погіршувати союзницькі відносини із Рейхом, відмовилася від пропозиції, запропонованої Пікою.

Після нападу нацистської Німеччини на Радянський Союз, представники Чехословацької військової місії знову розпочинають роботу по створенню своїх національних військових частин в СРСР. Під час першої офіційної зустрічі, із народним комісаром державної безпеки СРСР Л.Берією, 29 червня 1941 року, Г.Піка представляє проект заходів по створенню чехословацьких